

HUWELIJKSDWANG IN BELGIE

Een analyse van de huidige situatie

Samenvatting

Els Leye & Alexia Sabbe
International Centre for Reproductive
Health – ICRH Global vzw - Januari
2016



Inleiding

Het fenomeen gedwongen huwelijken wordt algemeen erkend als een inbreuk op de mensenrechten, en aangezien proportioneel meer vrouwen dan mannen erdoor worden getroffen, wordt het gezien als een vorm van geweld tegen vrouwen. In de preambule bij de Overeenkomst van Istanbul worden gedwongen huwelijken beschouwd als een ernstige vorm van geweld waaraan vrouwen en meisjes worden blootgesteld. Hoewel het niet eenvoudig is om de definitie van gedwongen huwelijken vast te leggen, omschrijven strafwetten tegen gedwongen huwelijken het als volgt: een gedwongen huwelijk is een huwelijk waarbij een of beide echtgenoten gedwongen werden de verbintenis aan te gaan, tegen hun vrije wil in.

Deze samenvatting geeft de belangrijkste bevindingen weer van een project – genaamd MATRFIFOR - dat werd gefinancierd door programma van de Europese Commissie 'Preventie en bestrijding van misdaad. De studie werd uitgevoerd in België (Universiteit Gent, ICRH), Spanje (Universidad Autónoma Barcelona, Antígona Group) en Italië (Le Onde Onlus, Palermo) en liep van 2012 tot 2015. De belangrijkste doelstelling van het project was te analyseren hoe EU-richtlijn 2011/36/EU over Mensenhandel omgezet werd in nationale wetgeving, met bijzondere aandacht voor gedwongen huwelijken als een vorm van mensenhandel.

Methodologie

De methodologie van het project bestond uit kwalitatief onderzoek, en combineerde diepte interviews (veldwerk) met een juridische analyse (bureaustudie). De juridische analyse beoordeelde het huidige juridische kader rond gedwongen huwelijken en mensenhandel (strafrecht, burgerlijk recht, migratiewetgeving), terwijl het veldwerk de eigenschappen van gedwongen huwelijken in België bestudeerde, en ook de belangrijkste obstakels en moeilijkheden bij het omgaan met gedwongen huwelijken en de zoektocht naar juridische bescherming in gevallen van gedwongen huwelijken. Hiervoor werden 25 interviews gehouden met vaklui uit verschillende sectoren (sociale sector, onderwijs, gerecht, gezondheidszorg, NGO's, beleidsmakers). De respondenten werden geselecteerd met behulp van doelgerichte steekproeven (sneeuwbaltechniek). Alle interviews werden op band opgenomen en woordelijk getranscribeerd. De transcripties werden manueel gecodeerd. Ethische goedkeuring werd verkregen van het ethisch comité bij de faculteit geneeskunde van de Universiteit Gent.

Omvang van het fenomeen gedwongen huwelijken in België

Er bestaan geen nationale, representatieve cijfers om de omvang van het probleem van gedwongen huwelijken in België in te schatten. Gegevensbanken van politie en aanklagers hebben niet veel gevallen van gedwongen huwelijken geregistreerd sinds de invoering van de specifieke wet rond gedwongen huwelijken in 2007; de redenen hiervoor zijn onbekend. In het verleden werden een aantal studies verricht en werden wat gegevens verzameld, maar dit bleef beperkt tot specifieke geografische gebieden en/of specifieke etnische gemeenschappen. NGO's en andere dienstverleners die wel cijfers bijhouden hebben opgemerkt dat gedwongen huwelijken (sterk) aanwezig zijn in hun werkgebieden. Ze

merkten echter op dat de vage grens tussen garrangeerde en gedwongen huwelijken het moeilijk maakt om casussen als gedwongen huwelijk te registreren. Bovendien worden gedwongen huwelijken vaak geregistreerd als “intrafamiliaal geweld”, eerder dan als gedwongen huwelijken, ook al ligt het gedwongen huwelijk misschien aan de oorzaak van dit geweld. De onderrapportage van het fenomeen zowel door vaklui als door (potentiële) slachtoffers werd ook aangehaald door de respondenten, en velen uitten hun bezorgdheid dat de gekende gevallen van gedwongen huwelijken slechts het topje van de ijsberg zijn. (Potentiële) slachtoffers aarzelen sterk om de dreiging van een gedwongen huwelijk te melden omwille van loyaliteitsproblemen of de angst voor represailles. Vaklui die zulke gevallen tegenkomen hebben soms onvoldoende kennis om die gevallen als dusdanig te herkennen, of onvoldoende middelen om gevallen naar de juiste instanties door te verwijzen.

Belgisch juridisch kader voor gedwongen huwelijken

Burgerlijk recht

Om in België te kunnen huwen, moet een procedure worden gevolgd die bestaat uit twee stappen¹: de melding van het huwelijk aan de ambtenaar van de burgerlijke stand en het eigenlijke afsluiten van het huwelijk². Een huwelijk moet in overeenstemming zijn met een aantal basisprincipes uit het contractenrecht, en met een aantal basisvoorwaarden, en het mag niet ingaan tegen de principes van de openbare orde³. Een gedwongen huwelijk kan nooit op een geldige manier worden voltrokken, aangezien niet wordt voldaan aan de basisvereiste van de vrije en volwaardige instemming van de huwende partijen⁴. Art 146ter van het Burgerlijk Wetboek: *“Er is geen huwelijk wanneer het wordt aangegaan zonder de vrije toestemming van beide echtgenoten of de toestemming van minstens een van de echtgenoten werd gegeven onder geweld of bedreiging”*.⁵

Bovendien moet iedereen die in België wil huwen de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt⁶. Uitzonderingen zijn echter mogelijk: bij een speciale procedure in de jeugdrechtbank, met de uitdrukkelijke goedkeuring van de ouders, mag de minimumleeftijd worden verlaagd wanneer er ‘ernstige redenen’ zijn om dit te doen. Wanneer ouders weigeren hun goedkeuring te geven of nalaten te verschijnen, of wanneer zij niet in staat zijn hun mening uit te drukken, mag de rechtbank alsnog het huwelijk toestaan wanneer ze vindt dat de weigering onredelijk is⁷.

Schijnhuwelijken, gesloten enkel en alleen om een visum of verblijfsvergunning voor een van de partijen te verkrijgen, zijn nauw verbonden met gedwongen huwelijken in de Belgische publieke en politieke arena.⁸ Het juridische kader omvat een aantal maatregelen om deze schijnhuwelijken aan te pakken. De eerste regelgeving werd ingevoerd in 1999. De Wet tot

¹ Art 63 en 64 Burgerlijk Wetboek; Art 165-167 Burgerlijk Wetboek.

² Migratie. Jaarverslag 2013. Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen mensenhandel.

³ Art. 1108 Burgerlijk Wetboek; Art. 144-164 Burgerlijk Wetboek.

⁴ De Brabander A. De strafrechtelijke en criminologische dimensie van het gedwongen huwelijk. Masterproef van de opleiding ‘Master in de rechten’, UGent, 2012, p 59.

⁵ De wet van 2 juni verving het woord ‘en’ met ‘of’ in Art 146ter Burgerlijk Wetboek.

⁶ Art. 144 Burgerlijk Wetboek.

⁷ Rude-Antoine E. 2005. Forced marriages in Council of Europe member states: a comparative study of legislation and political initiatives, comparison of law and political actions, Strasbourg, Council of Europe, Directorate General of Human Rights, p 68.

⁸ Ratia E, Walter A. International exploration on forced marriages. A study on legal initiatives, policies and public discussions in Belgium, France, Greece, UK and Switzerland. 2009.

Bestrijding van Schijnhuwelijken van 4 mei 1999⁹ verplicht burgerlijke instanties ertoe de openbare aanklager te verwittigen wanneer er twijfel bestaat over de inhoud of het doel van het huwelijk¹⁰. De Belgische wetgeving omvat het principe dat een huwelijk gesloten door een persoon zonder huwelijksbekwaamheid ongeldig is¹¹. De term 'schijnhuwelijk' is gedefinieerd in art. 146bis van het Burgerlijk Wetboek: *“Er is geen huwelijk wanneer, ondanks de gegeven formele toestemmingen tot het huwelijk, uit een geheel van omstandigheden blijkt dat de intentie van minstens één van de echtgenoten kennelijk niet is gericht op het tot stand brengen van een duurzame verbintenis, maar enkel op het bekomen van een verblijfsvergunning”*.

De wet voorziet verzwarende omstandigheden voor diegenen die een geldsom verkrijgen voor het sluiten van een dergelijk schijnhuwelijk of die bedreigingen of geweld gebruiken om iemand te dwingen tot een dergelijk huwelijk. Iemand proberen dwingen om een schijnhuwelijk aan te gaan wordt ook aangepakt door de wet.

De wet van 2 juni 2013 rond schijnhuwelijken voerde de concepten “gedwongen wettelijke samenwoning” en “schijnsamenwoning” in, respectievelijk in Art. 1476ter en Art. 1476bis van het Burgerlijk Wetboek¹²: *“Er is geen wettelijke samenwoning wanneer deze wordt aangegaan zonder de vrije toestemming van beide wettelijk samenwonenden of wanneer de toestemming van minstens een van de wettelijk samenwonenden werd gegeven onder geweld of bedreiging.”* *“Er is geen wettelijke samenwoning wanneer, ondanks de geuite wil van beide partijen om wettelijk samen te wonen, uit een geheel van omstandigheden blijkt dat de intentie van minstens een van beide partijen kennelijk enkel gericht is op het bekomen van een verblijfsvergunning.”*

Om te bepalen of de bedoelde samenwoning voldoet aan deze definities, werd ook een onderzoeksprocedure ingevoerd in het Burgerlijk Wetboek voor de ambtenaar van het registratiekantoor¹³. De nieuwe wet van juni 2013 regelt ook de uitwisseling van informatie door een gegevensbank op te richten voor schijnhuwelijken en schijnsamenwoningen; dit laat de uitwisseling van relevante gegevens toe tussen verschillende instellingen. Deze gegevensbank werd in april 2014 opgericht.

Strafrecht¹⁴

Iemand dwingen te huwen is een strafrechtelijk misdrijf sinds 25 april 2007. De specifieke Belgische strafwet rond gedwongen huwelijken werd van kracht op 5 mei 2007. Deze is toegevoegd aan het Burgerlijk Wetboek als Art. 391sexies. Het artikel luidt als volgt: *“Hij die*

⁹ Wet van 4 Mei 1999 die bepaalde voorzieningen met betrekking tot het huwelijk veranderde.

¹⁰ Terzelfdertijd introduceerde de nieuwe wet een wettelijke basis voor de nietigverklaring van schijnhuwelijken, Art 146 bis Burgerlijk Wetboek.

¹¹ Art. 502 Burgerlijk Wetboek.

¹² Wet van 2 Juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de Wet van 31 December 1851 met betrekking tot de consulate en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen (BS 23/09/2013); Omzendbrief van 6 September 2013 inzake de wet van 2 juni 2013; Omzendbrief van 17 September 2013 betreffende de gegevensuitwisseling tussen de ambtenaren van de burgerlijke stand en de DVZ ter gelegenheid van een huwelijksaangifte of een verklaring van een wettelijke samenwoning van een vreemdeling in illegal of precair verblijf.

¹³ Migratie. Jaarverslag 2013. Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen mensenhandel, p 107

¹⁴ Dit stuk is gebaseerd op: Ratia E, Walter A. International exploration on forced marriages. A study on legal initiatives, policies and public discussions in Belgium, France, Greece, UK and Switzerland. 2009.

iemand door geweld of bedreiging dwingt een huwelijk aan te gaan, wordt gestraft met een gevangenisstraf van een maand tot twee jaar of met een geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro. De poging wordt gestraft met een gevangenisstraf van vijftien dagen tot een jaar of met een geldboete van vijftig euro tot tweehonderd vijftig euro".

Artikel 391 sexies geeft geen definitie van gedwongen huwelijk. De voorbereidende werkzaamheden van het parlement geven aan dat een huwelijk een gedwongen huwelijk is wanneer een of beide partners gedwongen wordt/worden om toe te stemmen in een huwelijk door familie of door derden¹⁵. Volgens de Belgische wet van 25 april 2007 kan een gedwongen huwelijk nietig worden verklaard wanneer het niet vrij is aangegaan door een van de echtgenoten of wanneer het werd aangegaan onder de invloed van geweld of bedreiging¹⁶. Gerechtelijke procedures kunnen worden ingesteld door een van de twee echtgenoten of door de openbare aanklager¹⁷.

De wet van 2 juni 2013, eerder vermeld, wijzigde ook het strafwetboek door de straffen te verhogen voor gedwongen huwelijken en schijnhuwelijken/schijnsamenwoningen. Bovendien wijzigde deze wet de rol van de strafrechter: vanaf nu heeft de rechter de bevoegdheid om het schijnhuwelijk of de schijnsamenwoning nietig te verklaren¹⁸.

Sinds 2009 is er een specifieke aanklachtcode voor gedwongen huwelijken in de gegevensbank van de correctionele kamers van rechtbanken van eerste aanleg. Volgens de cijfers werden 12 gevallen van gedwongen huwelijk geregistreerd door de aanklager in 2010, en 15 gevallen in 2011. Er is ook een specifieke politiecode voor dit misdrijf. Misdadstatistieken van de politie tonen 13 klachten voor gedwongen huwelijk (11 voltrokken gevallen en 2 pogingen) in 2010. Verhoogde bewustwording onder de slachtoffers en betere opsporing door vaklui zullen waarschijnlijk dit aantal klachten doen stijgen.¹⁹

De EU-richtlijn 2011/36/EU rond het voorkomen en bestrijden van mensenhandel en het beschermen van slachtoffers van mensenhandel hanteert een brede interpretatie van mensenhandel om rekening te houden met recente ontwikkelingen. De definitie omvat nu ook mensenhandel met als doel, onder meer, gedwongen huwelijken voor zover in overeenstemming met de wezenlijke elementen van mensenhandel²⁰. In 2005 al voerde België een specifieke strafwet in rond mensenhandel²¹, wat België in overeenstemming bracht met art. 2 van de EU-Richtlijn 2011/36/EU rond mensenhandel. In 2013 werd Art. 433 quinquies van de wet van 29 april gewijzigd naar octies, met een verhoging van de straf voor mensenhandel door het bedrag van de boetes te vermenigvuldigen met het aantal

¹⁵ De Brabander A. De strafrechtelijke en criminologische dimensie van het gedwongen huwelijk. Masterproef van de opleiding 'Master in de rechten'. UGent, 2012.

¹⁶ Art. 146ter Burgerlijk Wetboek

¹⁷ Rude-Antoine E. 2005. Forced marriages in Council of Europe member states: a comparative study of legislation and political initiatives, comparison of law and political actions, Strasbourg, Council of Europe, Directorate General of Human Rights, p. 68.

¹⁸ Migratie. Jaarverslag 2013. Federaal Centrum voor de analyse van de migratiestromen, de bescherming van de grondrechten van de vreemdelingen en de strijd tegen mensenhandel, p. 108

¹⁹ Committee on the Elimination of Discrimination against Women Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Seventh periodic reports of States parties due in 2012 Belgium. [2 October 2012]. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/412/58/PDF/G1341258.pdf?OpenElement>, accessed November 24, 2014.

²⁰ DIRECTIVE 2011/36/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=EN>.

²¹ Hoofdstuk IIIter : Art. 433quinquies tot Art. 433 novies Strafwet

slachtoffers²². De nieuwe wet van 2013 wijzigde de terminologie van Art. 433quinquies door de toevoeging van de bewoording 'het nemen van de controle' over een persoon. Dit laat toe om doelgericht handelingen aan te pakken zoals het kopen en illegaal adopteren van, of de controle over een persoon in het kader van een gedwongen huwelijk²³. De doelstellingen van uitbuiting werden ook uitgebreid of verduidelijkt; namelijk seksuele uitbuiting omvat nu seksuele slavernij, er is een specifieke verwijzing naar diensten met betrekking tot uitbuiting door het verrichten van werk, en de wet werd aangevuld door toevoeging van de wet op het wegnemen van menselijk lichaamsmateriaal aan de paragraaf over het wegnemen en transplanteren van organen²⁴.

De wijziging van de wet op mensenhandel van 29 april 2013 vormde de basis voor een arrest door het hof van Verviers van 30 januari over gedwongen huwelijken²⁵. In dit geval van gedwongen huwelijk tussen twee minderjarigen (13 jaar oud) veroordeelde het hof de ouders van de minderjarigen voor mensenhandel met als doel seksuele uitbuiting, verkrachting en schending van integriteit door middel van bedreigingen en geweld. Tijdens de zittingen van het hof minimaliseerden de ouders de beschuldigingen. Volgens de ouders van de jongen handelden zij volgens de tradities van hun cultuur. Zij wilden gewoon een liefdesrelatie onder hun kinderen omkaderen, en de ouders van de jongen betaalden een som geld aan de ouders van het meisje. Volgens de verklaringen van de vader van het meisje betaalden de ouders van de jongen 5.000 Euro aan de andere ouders. Het bedrag varieert afhankelijk van het feit of het meisje maagd is of niet, volgens hun tradities. Een feest werd georganiseerd, en nadien hadden de minderjarigen geslachtsgemeenschap in het huis van de ouders van de jongen. Het meisje trok in bij haar schoonouders en moest huishoudelijke taken verrichten, waardoor ze vaak van school wegbleef. Het hof beschouwde de verkrachting en schending van integriteit als degelijk onderbouwd, ook al pleegden zij niet zelf de misdaad en waren zij niet aanwezig tijdens de daad. Door de gelegenheid te bieden en te vergemakkelijken, hebben zij er alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat de integriteit en de maagdelijkheid van het meisje werden geschonden²⁶. De moeders werden veroordeeld tot 30 maanden effectieve gevangenisstraf, hun echtgenoten tot 40 maanden²⁷.

Migratiewetgeving²⁸

De Belgische migratiewetgeving staat beschreven in de Vreemdelingenwet van december 1980 en het Koninklijk Besluit van 8 oktober 1981²⁹. De Vreemdelingenwet is de laatste jaren verscheidene keren gewijzigd, ook om gedwongen huwelijken en schijnhuwelijken te voorkomen³⁰. Deze wijzigingen waren nodig om "de evolutie van de migratiepolitiek te

²² Wet van 24 Juni 2013, houdende bestraffing van de exploitatie van bedelarij en van prostitutie, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffers, B.S., 23 Juli 2013.

²³ Zie Wetsontwerp tot wijziging van Art 433 quinquies van het Strafwetboek, met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel, Parl. St., Kamer, Doc 53-2607/002, p. 4.

²⁴ Jaarrapport Mensenhandel 2013, p. 38-39.

²⁵ Corr. Verviers, 30 Januari 2014, 11de Kamer (definitief), in : Jaarrapport Mensenhandel 2013.

²⁶ Jaarrapport Mensenhandel, 2013.

²⁷ www.standaard.be/cnt/dmf20140130_00954930 (accessed July 16 2014).

²⁸ De Brabander A. op cit., p. 77-89

²⁹ Wet van 15 December 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (Vreemdelingenwet); Koninklijk Besluit van 8 Oktober 1981 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen.

³⁰ Wet van 15 September 2006 tot wijziging van de wet van 15 December 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, BS 6 Oktober, 2006; Wet 25 April 2007 tot wijziging van de wet van 15 December 1980, betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (Vreemdelingenwet), BS 10 mei, 2007; Wet van 8 juli 2011 betreffende de wijziging van wet van 15 december 1980, betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen betreffende de voorwaarden voor familiehereniging.

volgen, en de Belgische wetgeving aan te passen om te voldoen aan de richtlijnen van de Europese Unie en verschillende internationaal bindende verdragen (Schengen, Dublin, ...)”³¹.

Voornamelijk de regels voor huwelijksmigratie werden strenger, vooral door de wet van 15 september 2006. België werd door bijvoorbeeld Richtlijn 2003/86/EG³² aangespoord en werd ook onrechtstreeks beïnvloed door verschillende andere lidstaten (in het bijzonder Nederland, Oostenrijk en Duitsland)³³. De regels rond migratie voor gezinshereniging³⁴ en gezinsvorming³⁵ werden strenger. De verhoging van de minimumleeftijd van 18 naar 21 jaar voor zowel een gezinshereniger als een echtgenoot/echtgenote die het land binnenkomt is een belangrijk detail. Bovendien werd de controleperiode verhoogd tot 3 jaar (het duurt 3 jaar eer een definitieve verblijfsvergunning wordt bekomen). Dit betekent dat wanneer een scheiding plaatsheeft binnen deze periode, de tijdelijke verblijfsvergunning wordt ingetrokken.

De wet van 8 juli 2011 voerde strengere vereisten in met als doel het voorkomen van misbruik in de toekomst: een minimale inkomstenvereiste (120% van de minimale bestaansuitkering³⁶), vereisten rond huisvesting (elementaire kwaliteitsvoorwaarden met betrekking tot veiligheid, gezondheid en leefomstandigheden) en ziekteverzekering³⁷. De regels verschillen lichtjes afhankelijk van het feit of de persoon die aanspraak maakt op gezinshereniging een Belg is, een EU-onderdaan of een onderdaan van een derde land. Sinds de wijzigingen van de wet zijn ingevoerd is het aantal weigeringen van verblijfsvergunningen in het kader van gezinshereniging sterk gedaald. In haar Jaarverslag voor 2013 legt het Ministerie voor Buitenlandse Zaken de daling van het aantal weigeringen als volgt uit: “Dit heeft te maken met de nieuwe vereiste voor de persoon die het gezin wil herenigen: hij/zij moet bewijzen dat hij/zij een stabiele, regelmatige en voldoende bron van inkomsten heeft. Veel van deze ‘gezinsherenigers’ hebben werk dat niet stabiel is, hebben onvoldoende inkomsten of ontvangen een minimumvergoeding of werkloosheidsvergoeding, zonder dat ze actief naar een baan zoeken”.

Het Ministerie merkte ook op dat misbruik werd gemaakt van de wet. Voorbeelden van dit misbruik zijn het verstrekken van valse loonbriefjes, valse aangiften van vaderschap, of toestanden waarbij de buitenlander een aanzienlijk inkomen heeft, maar de gezinshereniger

Deze wet werd van kracht op 22 September 2013. Wet van 2 Juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de Wet van 31 December 1851 met betrekking tot de consulate en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen (BS 23/09/2013);

³¹ Activiteitenverslag 2013. Dienst Vreemdelingenzaken. FOD Binnenlandse Zaken, http://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/NL/documents/2013_NL.pdf, page 294

³² Richtlijn 2003/86/EG van de Raad, inzake het recht op gezinshereniging. De Richtlijn vermeldt expliciet de mogelijkheid om maatregelen aan te nemen die het recht op gezinshereniging beperken.

³³ Ratia and Walter, op cit., p. 14

³⁴ In de context van huwelijksmigratie, wordt het bestaan van een partnerschap verondersteld. Gebaseerd op dit partnerschap kan de niet-residentiële partner een verblijfsvergunning krijgen in België via de procedure voor gezinshereniging (Desmet, G., Leys, D., and Ronsijn, W. (2011), Partnern migratie van derdelanders naar Vlaanderen en Brussel. Een kwantitatieve en kwalitatieve studie. Vlaamse Overheid en Europees Integratie Fonds, p. 35)

³⁵ Wanneer een vreemdeling naar België komt met het doel te huwen of om een wettelijk partnerschap aan te gaan, dan wordt het begrip “gezinsvorming” gebruikt. Er is tot nu toe echter geen formele link tussen de twee personen. Op dat ogenblik zullen de migratiediensten nagaan of er indicaties zijn dat de vereniging al of niet gedwongen is of dat het om een schijnhuwelijk gaat. Nadat het huwelijk werd geconsumeerd of nadat de samenwoning wettelijk is aangegaan, zal het herenigingsproces starten. De reguleringen met betrekking tot gezinshereniging zijn dan eveneens van toepassing op de casus van ‘gezinsvorming’ (Desmet et al., op cit., p. 35)

³⁶ 1.307 euro/maand, dd September 2013, (www.kruispuntmi.be), accessed July 17 2014

³⁷ De Brabander A, op cit, p 81-82

in een sociale woning verblijft, of scenario's waarbij de echtgenote sociale bijstand krijgt terwijl de echtgenoot een inkomen blijkt te hebben uit een winkel in het buitenland, ...³⁸

De wet verstrekt bescherming voor slachtoffers van intrafamiliaal geweld. Als u het slachtoffer bent van ernstig geweld, bijvoorbeeld verkrachting of opzettelijke verwonding³⁹, dan wordt uw verblijfsvergunning niet beëindigd. Ernstig geweld is vereist, maar de dader hoeft niet te worden vervolgd of veroordeeld. In het geval van ernstig psychologisch geweld is de regelgeving nog strenger: meer bewijs is nodig over een langere tijdsduur dan in het geval van louter fysiek geweld. Dezelfde voorwaarden zijn van toepassing als bij de driejarige controleperiode (vereiste rond werk of minimuminkomen, huisvesting, ziekteverzekering).

Bovendien zijn er een aantal bilaterale tewerkstellingsovereenkomsten met Marokko, Algerije, Tunesië, Turkije en landen van het voormalige Joegoslavië. Deze overeenkomsten zijn rechtstreeks van toepassing, en daaruit volgen bepaalde verplichtingen. Een standaardartikel uit deze overeenkomsten bepaalt het volgende: "De werknemers die worden tewerkgesteld en die verblijven in België, mogen hun gezinnen laten overkomen eens zij drie maanden hebben gewerkt, op voorwaarde dat zij degelijke huisvesting hebben voor hun gezinnen (echtgenoot/echtgenote en ten laste zijnde minderjarige kinderen)". Echtgenoten uit deze staten hoeven niet de leeftijd van 18 jaar te hebben bereikt. Sinds 2010 echter negeren de Immigratiediensten stelselmatig deze bilaterale overeenkomsten, bijvoorbeeld door strengere minimumleeftijdsvoorwaarden te hanteren. De immigratiediensten rechtvaardigden dit door te verwijzen naar rechtspraak van de 'Raad voor Vreemdelingenbetwistingen'. De wet van 8 juli 2011 bevestigde deze praktijk, en bood hiermee een juridische grondslag voor de procedures van de Immigratiediensten.

Nationaal beleid rond gedwongen huwelijken

Het regeerakkoord van 2008 breidde het Nationale Actieplan Partnergeweld uit naar andere vormen van geweld, zoals gedwongen huwelijken, eengerelateerd geweld en vrouwenbesnijdenis. Het Nationale Actieplan 2010-2014 bevatte 120 voorstellen voor actie, waarvan 23 rond gedwongen huwelijken. Het meest recente, vijfde Actieplan ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld 2015-2019 werd opgesteld conform de Istanbul Conventie (Conventie van de Raad van Europa ter preventie van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld). Dit Plan focust op partnergeweld, vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang, (zogenaamd) eengerelateerd geweld en seksueel geweld. Dit Actieplan heeft zes prioritaire doelstellingen:

- Een geïntegreerd beleid voor de strijd tegen gendergerelateerd geweld voeren en kwantitatieve en kwalitatieve gegevens verzamelen over alle vormen van geweld;
- Geweld voorkomen;
- De slachtoffers beschermen en ondersteunen;
- Beschermingsmaatregelen onderzoeken voortzetten en aannemen;
- Rekening houden met de genderdimensie in het asiel- en migratiebeleid;
- Strijden tegen geweld op internationaal vlak.

In totaal worden 235 nieuwe en concrete maatregelen genomen ter bestrijding van gendergerelateerd geweld⁴⁰.

³⁸ Activiteitenrapport 2013. Dienst vreemdelingenzaken. FOD Binnenlandse Zaken.

https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/NL/documents/2013_NL.pdf

³⁹ Art 375, 398-400, 402, 403, 405 Criminal Code.

⁴⁰ Stop Geweld. Nationaal Actieplan ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld 2015-2019. <https://www.n->

Meningen van professionelen over gedwongen huwelijken in België

Problemen bij het definiëren van gedwongen huwelijken

Weinig respondenten hadden een definitie van gedwongen huwelijk waarop zij kunnen vertrouwen wanneer ze werken met mensen in het kader van een gedwongen huwelijk, met uitzondering van degenen met een juridische achtergrond, en beleidsmakers, wanneer zij verwijzen naar de definitie zoals in de wet bepaald. Sommige respondenten beschouwen kindhuwelijken, aangegaan onder de leeftijd van 18, als gedwongen omdat het om een kind gaat, terwijl anderen geloven dat minderjarigen hun toestemming daarvoor kunnen geven.

In de dagelijkse praktijk is het definiëren van gedwongen huwelijken problematisch. Een duidelijk onderscheid maken tussen gearrangeerde huwelijken (niet illegaal) en gedwongen huwelijken (illegaal) is niet altijd eenvoudig en is complexer dan wat gedefinieerd wordt door de wet. Zij die werken met personen die getroffen zijn door een gedwongen huwelijk stellen dat het slachtoffer bepaalt of de situatie problematisch is, en dit wordt beschouwd als het uitgangspunt voor actie. Een belangrijk element dat veel respondenten aanhaalden was dat gearrangeerde en gedwongen huwelijken zich bevinden binnen een spectrum van verschillende niveaus van toestemming, druk en onderhandelingsruimte. Dit continuüm kan variëren van een absoluut gebrek aan vrijheid of keuze om de voorgestelde huwelijkspartner te weigeren (gedwongen), tot verschillende mogelijkheden voor onderhandeling rond voorgestelde partners of huwelijkskandidaten ((sterk) gearrangeerd), tot een huwelijk waarbij beide partners instemmen met de voorgestelde partner (gearrangeerd huwelijk met volledige toestemming).

Zulke gearrangeerde huwelijken worden echter niet noodzakelijk gezien als problematisch, aangezien respondenten meldden dat jongeren vaak akkoord gaan met de keuze die hun ouders (of anderen) maken en vertrouwen op het oordeel van de ouders.

Nog een opvallende bevinding op basis van de interviews is dat de klassering van een huwelijk als zijnde gedwongen of gearrangeerd door de slachtoffers na verloop van tijd kan evolueren (van gearrangeerd naar gedwongen). Het kan zijn dat een individu akkoord ging met een huwelijk om te kunnen migreren, maar dat eens in België het huwelijk niet was wat ze ervan verwachtten of dat het geen goed huwelijk blijkt te zijn (bijvoorbeeld omwille van geweld of de dreiging van geweld binnen dat huwelijk), en de beleving van de basis waarop het huwelijk werd aangegaan, verandert.

Kenmerken van gedwongen huwelijk

Onze respondenten gaven een brede waaier van etnische achtergronden aan die te maken krijgen met gedwongen huwelijken, zoals mensen uit Afghanistan, Albanië, Algerije, Armenië, Bangladesh, België, Bulgarije (Turkse gemeenschap), Tsjetsjenië, China, Indië, Italië, Kosovo (Roma-gemeenschap), Koerdische gemeenschap, Libanon, Marokko, Pakistan, Rusland, Thailand, Tunesië, Turkije en Servië.

De belanghebbenden onderstreepten de rol van het gezin als beslissers met betrekking tot huwelijken, en in het bijzonder de ouders. Onder de migranten van de tweede en derde generatie is de invloed van de ouders als koppelaars afgenomen. De druk kan echter komen

va.be/sites/default/files/documents/PDF/persdossier_nationaal_actieplan_ter_bestrijding_van_alle_vormen_van_gendergerelateerd_geweld.pdf

van de hele gemeenschap, niet enkel van het gezin, en/of van de familie in het land van herkomst. De keuzevrijheid om een huwelijkskandidaat te weigeren kan afhangen van de eigenschappen van een familie; of de familie "open en modern" is of eerder "behoudsgezind". Druk kan worden uitgeoefend op individuen, maar evengoed op een gezin. De uitgeoefende druk is meestal psychologisch, maar ook fysiek, en de controle over een meisje kan worden verkregen wanneer de gemeenschap een gezin straft (bijvoorbeeld wanneer de halve gemeenschap niet komt opdagen op een huwelijk van een van de kinderen van een bepaald gezin waarvan de dochter trouwt met iemand die de gemeenschap niet aanvaardt). Een van de redenen voor het behoud/aanvaarden van de voormelde druk was de vrees uit de gemeenschap en het gezin te worden verstoten en het feit dat het zeer moeilijk is om te breken met de veilige omgeving van het gezin. Mensen willen ook hun ouders niet teleurstellen en de familiereputatie schenden. Het aspect loyaliteit is hier een doorslaggevend element.

Wanneer we kijken naar het geslacht, meldden vaklui dat zowel jongens als meisjes te maken kunnen krijgen met gedwongen en gearrangeerde huwelijken, terwijl anderen zeiden dat enkel meisjes gedwongen worden te huwen. Het werd wel verschillende keren vermeld dat jongens meer kansen krijgen om te weerstaan aan de druk een huwelijkskandidate te aanvaarden, en dat voor mannen andere regels gelden dan voor vrouwen.

Op het gebied van leeftijd meldde een respondent dat meisjes soms op de leeftijd van 16 of 17 trouwen in de landen van herkomst, en dat ze in het kader van gezinshereniging naar België worden gebracht eens ze 18 zijn, of nadat de nodige papieren zijn vervalst. Huwelijken van minderjarigen zijn gemeld in Roma- en Afghaanse gemeenschappen.

De respondenten meldden een aantal redenen voor gedwongen of gearrangeerde huwelijken. Veel respondenten vermeldden het aspect eer. Wanneer een meisje aan het begin van de puberteit staat en de eerste tekenen van vrouwelijkheid duidelijk worden, wordt door een huwelijk de eer van dat meisje en van de familie behouden. Wat de eer van de familie ook kan schaden, is een interetnische relatie die niet door de ouders wordt aanvaard, het vertonen van een te westerse levensstijl, wanneer jongeren ingaan tegen de regels van de familie, in geval van homoseksualiteit, of in geval van "problematische" jongeren (druggebruikers, problemen op school, crimineel verleden, een of meerdere relaties hebben voor het huwelijk). In zulke gevallen wordt een "therapeutisch" huwelijk voorgesteld of opgelegd om de persoon te "genezen", en om hem of haar terug op het rechte pad te krijgen. Huwelijken worden evengoed afgesloten omwille van financiële en/of materiële redenen, of voor verblijfspapieren. Dit verwijst voornamelijk naar een huwelijk dat wordt beschouwd als een financiële transactie, waarbij ouders meisjes "verkopen", zoals een respondent het verwoordde. Huwelijken worden ook aangegaan om verblijfsvergunningen te verkrijgen, en dit zorgt voor verschillende problemen, zoals respondenten aanhaalden. Het wordt steeds moeilijker om België binnen te komen, dus zijn huwelijken voor het verkrijgen van verblijfsvergunningen een realiteit. Huwelijken worden ook opgelegd om de eigen waarden te beschermen tegen buitenlandse invloeden. Gedwongen en gearrangeerde huwelijken binnen dezelfde etnische gemeenschappen worden aangegaan om de eigen cultuur en waarden te beschermen. Ouders maken zich misschien zorgen dat hun levensvisie, waarden en taal niet zullen worden overgedragen op de volgende generaties. En ten slotte worden huwelijken opgelegd om voor ouderen te zorgen, aangezien bejaarde migranten niet naar verzorgingstehuizen gaan, zoals gebruikelijk is in België.

De respondenten wezen op een duidelijke verandering tussen migranten van de eerste en de tweede/derde generatie: de jongere generaties hebben meer onderhandelingsruimte, meer vrijheid om de huwelijkspartner te kiezen en grotere openheid om over het onderwerp te praten.

Er werden talrijke gevolgen aangehaald van gedwongen huwelijken, onder meer psychologische problemen, vroege zwangerschap, jongens en meisjes die de school verlaten, financiële gevolgen (bruidsprijs als dwingende factor bij het aanvaarden en/of het behoud van het huwelijk), problemen met integratie in het geval van een migratiehuwelijk (huwelijk tussen een partner die al in België woont en een partner die uit een ander land komt), geweld (partnergeweld, afwijzing door de gemeenschap wanneer het huwelijk wordt geweigerd) en extreme afzondering.

Voorbeelden van manieren om met gedwongen huwelijken en de gevolgen ervan om te gaan, en/of om aan (de dreiging van) een gedwongen huwelijk te ontsnappen, zoals aangegeven door onze respondenten, zijn het neerleggen van een klacht bij de politie (wat echter zeldzaam is), scheiding (hoewel de vereiste om 3 jaar lang getrouwd te blijven voor huwelijksmigratie problematisch kan zijn voor zij die willen scheiden), weigering om op vakantie te gaan naar de landen van herkomst om de druk te ontlopen om huwelijkskandidaten te aanvaarden, verlenging van scholing (bijvoorbeeld door opzettelijk voor examens te zakken), en psychotherapie. Opnieuw werd herhaald dat mechanismen om te ontsnappen aan of om te gaan met gedwongen huwelijken gunstiger zijn voor mannen dan voor vrouwen, aangezien het aanvaardbaar is voor mannen om een andere relatie te hebben met een partner van hun keuze naast het officiële huwelijk.

Meningen over huidige dienstverlening met betrekking tot gedwongen huwelijken

De respondenten haalden aan dat een aantal initiatieven zijn ondernomen rond gedwongen huwelijken. De inspanningen rond gedwongen huwelijken kunnen worden onderverdeeld in preventie, bescherming, vervolging, dienstverlening, beleidsvorming en onderzoek.

De preventie van gedwongen huwelijken spitst zich toe op verschillende aspecten: sensibilisering, capaciteitsopbouw voor zowel vaklui als slachtoffers, 'outreach', verstrekking van advies en doorverwijzing, bemiddeling, financiële maatregelen, sociale netwerken, en overleg tussen steden. Sensibilisering wordt gerealiseerd door het verstrekken van informatie via posters, folders, de organisatie van colloquia, websites, het uitzenden van documentaires en films, theaterstukken, opleidingspakketten, brochures, enz. Sensibilisering richt zich vaak tot doelgroepen in scholen, bij voorkeur vóór schoolvakanties. Capaciteitsopbouw gericht op zowel vaklui als slachtoffers bestaat ook. 'Outreach', vooral naar de Roma-gemeenschappen, werd vermeld als een manier om een vertrouwensband op te bouwen met deze gemeenschap of families, wat noodzakelijk is om problemen aan te kaarten met betrekking tot de schoolaanwezigheid van Roma-kinderen. Bemiddeling is een vaak gebruikte strategie, en wordt bijvoorbeeld toegepast door de politie, door leraren (gelijkekansleraar) of door culturele bemiddelaars, met als doelgroep de ouders, het gezin, de imam of een vertrouwenspersoon van het slachtoffer. Wanneer slachtoffers diensten aanspreken, wordt advies, begeleiding en zo nodig doorverwijzing verstrekt. Er wordt informatie gegeven rond de rechten van het slachtoffer, de nadelen/voordelen en de risico's van elke stap die kan worden genomen bij de overweging een huwelijk te weigeren. Ook wordt informatie verstrekt rond doorverwijzing.

Met betrekking tot de bescherming van slachtoffers van gedwongen en gearrangeerde huwelijken, waren de respondenten van mening dat politie, opvangplaatsen en leraren een

sleutelrol spelen. De door de respondenten aangegeven signalen van gedwongen en gearrangeerde huwelijken komen van scholen, politie, maatschappelijke werkers, leraren, familie en vrienden, sociale diensten, Centra voor Leerlingenbegeleiding, zorgverstrekkers en gezondheidsdiensten. Veel respondenten waren het er echter over eens dat slachtoffers zelden gevallen van gedwongen huwelijken aangeven. Dit is moeilijk voor slachtoffers omdat zij, hoewel zij niet akkoord gaan met de ouders, toch loyaal willen blijven tegenover hen. Dit loyaliteitsconflict zorgt ervoor dat het erg moeilijk is voor hen om dit aan te kaarten en een klacht in te dienen tegen hun ouders of hun familie.

Bij gevallen van gedwongen huwelijk kan het juridische kader in gang worden gezet. Slachtoffers kunnen aangifte doen bij de politie, hoewel respondenten opmerkten dat dit niet vaak het geval is (zie hierboven). In het geval van aangifte van gedwongen huwelijk wordt een proces-verbaal opgesteld en wordt de aanklager op de hoogte gebracht. Rechtszaken kunnen worden ingesteld, en juridische maatregelen zijn dan bijvoorbeeld gevangenisstraffen of vrijlating onder voorwaarden.

Het werken met (potentiële) slachtoffers gaat van het bieden van ondersteuning en opvolging op lange termijn, psychotherapie in de eigen moedertaal tot het verstrekken van advies en begeleiding door lotgenoten (vrouwen die ooit slachtoffer zijn geweest zijn nu ervaringsdeskundigen die slachtoffers bijstaan in het beslissingsproces). Met betrekking tot bemiddeling benadrukten de geïnterviewden dat het gebruik van bemiddeling sterk afhangt van elke situatie, en dat het soms helemaal niet is aanbevolen, omdat het slachtoffer hierdoor in ernstig gevaar kan worden gebracht. Opvangcentra voor vrouwen en kinderen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld, ontvangen eveneens slachtoffers van gedwongen en gearrangeerde huwelijken, hoewel hun activiteiten geen specifieke focus hebben op huwelijksdwang. Opvangcentra bieden hulp voor maximum 3 maanden, en hun diensten omvatten bemiddeling, counseling van koppels, socio-psychologische counseling, aanbieden van een veiligheidsplan voor vrouwen en kinderen, hulp bij reïntegratie en werken met kinderen.

Problemen met dienstverlening omtrent huwelijksdwang

De lijst met obstakels en leemtes omtrent dienstverlening, zoals geïdentificeerd door de respondenten, was helaas zeer uitgebreid. Het volgende deel geeft hiervan een overzicht, meer bepaald over het gebrek aan diensten en andere strategieën om huwelijksdwang adequaat aan te pakken in België.

Een heel specifieke bezorgdheid die werd gedeeld was huwelijksdwang bij Roma in België, en de problemen dat dit met zich meebrengt voor de professionelen die er mee geconfronteerd worden. Eén van de opvallende resultaten van dit onderzoek was dat diensten niet echt adequaat ageren wanneer het probleem van huwelijksdwang bij Roma zich stelt. Volgens een respondent die met Roma gemeenschappen werkt, hebben de meeste diensten wel weet van het probleem van kindhuwelijken bij Roma en erkennen ze dat ook, maar ageren ze niet (meer). Daarenboven werd ook de slechte economische situatie en de hoge werkloosheidsgraad van Roma gemeenschappen in de landen van herkomst als een probleem gezien betreffende de aanpak van kindhuwelijken. Wat ook niet helpt bij de aanpak van het probleem zijn ten slotte de attitudes van deze gemeenschappen met betrekking tot het huwelijk, alsook de gebrekkige kennis van mogelijke diensten. Respondenten gaven aan dat Roma wantrouwig zijn ten opzichte van diensten, en meestal ook niet weten waar naartoe. Bijvoorbeeld, voor tienermoeders die nog schoolplichtig zijn, is dagopvang voor hun kind(eren) geen optie, omdat dit systeem van dagopvang als zeer eigenaardig wordt ervaren, en tegengesteld aan het gebruikelijke opvoeden van kinderen in

de familie. Daarenboven hebben nogal wat Roma geen weet van het feit dat het vinden van een plaats in zo'n dagopvang reeds vroeg tijdens de zwangerschap dient te gebeuren. Taalbarrières, zeker in het geval van kindbruiden die uit het buitenland komen, vormen een extra obstakel bij de dienstverlening. Een bijkomend probleem is dat de vertrouwensrelatie die hulpverleners hebben met Roma gemeenschappen, in gevaar wordt gebracht wanneer die hulpverlener bekend staat als iemand die hielp bij een geval van huwelijksdwang. Gearrangeerde huwelijken worden als de norm gezien, en het onderwerp 'huwelijk' ligt gevoelig en moeilijk ter discussie te stellen. Dezelfde moeilijkheden manifesteren zich wanneer men probeert de toekomst perspectieven en kansen van een meisje centraal te stellen, wanneer dat meisje de school verlaat vanwege een huwelijk. Respondenten gaven aan dat het tijd zal kosten om deze attitudes en gedragingen te veranderen. Een ander obstakel dat werd aangehaald waren de klasdiscussies omtrent het menselijk lichaam en seksualiteit, waaraan sommige kinderen van Roma niet mogen deelnemen.

Veel respondenten beschouwden bemiddeling als complex en problematisch. Vaak gebeurt dit met de beste bedoelingen, bijvoorbeeld door leraren die een gedwongen huwelijk bespreken met de ouders. Nochtans wordt bemiddeling niet vaak gezien als de oorzaak van ernstige problemen voor het slachtoffer. Elk geval moet apart worden bekeken, en het hele familiale systeem en het veiligheidsplan moeten zorgvuldig worden geëvalueerd. Een respondent meldde dat bemiddeling in gevallen van een gearrangeerd of gedwongen huwelijk niet kan gebeuren op basis van dezelfde strategie als bij het aanpakken van problemen op school. Bemiddeling ligt moeilijk bij de ouders, die veel belang hechten aan tradities en sociale verplichtingen binnen hun gemeenschap, aangezien de positie binnen een gemeenschap zeer waardevol is en noodzakelijk om te overleven. Bemiddeling kan bij gevolg zeer bedreigend zijn. Een respondent meldde dat men soms zijn toevlucht neemt tot parallelle bemiddeling, bijvoorbeeld zowel door diensten als door familieleden, om het probleem op te lossen. En wanneer het slachtoffer er uiteindelijk voor kiest om terug te keren naar de familie, kan dit frustrerend zijn voor de dienstverleners. Het aanduiden van de juiste persoon om te bemiddelen is eveneens moeilijk. Het gebruik van tolken, imams of familieleden werd erkend als zijnde problematisch. Familieleden, imams of leden van de gemeenschap kunnen slachtoffers afschrikken om naar voor te treden. Bovendien hebben zij ook loyaliteiten ten opzichte van hun families en/of gemeenschappen. Tegelijk werd erkend dat familieleden misschien ook de enigen zijn naar wie families willen luisteren en met wie ze willen spreken.

Veel respondenten deelden hun bezorgdheid omtrent de dienstverlening die momenteel voorhanden is. Deze bezorgdheid slaat voornamelijk op de attitudes en gevoelens van professionelen, de attitudes en gevoelens van de gemeenschappen en op de strategieën en activiteiten van de diensten zelf. Gevoelens en attitudes van gemeenschappen die een adequate dienstverlening in de weg staan hebben voornamelijk te maken met angst bij de gemeenschappen om naar opvangplaatsen en diensten te gaan, maar ook met het verschil in waarden en normen rond gedwongen en gearrangeerde huwelijken. De respondenten gaven aan dat de angst om met familiale problemen naar buiten te komen en de familie nog meer verantwoordelijk te stellen een obstakel vormt om hulp te gaan zoeken bij diensten, hetgeen erop wijst dat veel te weinig gebruik wordt gemaakt van die diensten. Het mag ook niet onderschat worden dat de stap zetten naar hulpverlening in een opvangplaats bijzonder moeilijk is voor slachtoffers, en zeker voor minderjarigen, die nooit buiten een familie of gemeenschap hebben geleefd. De drempel om naar dienstverleners of naar de politie te gaan werd als hoog beschouwd. Een respondent geloofde dat dit misschien makkelijker was voor de 2^{de} en de 3^{de} generatie van Turkse en Marokkaanse gemeenschappen omdat zij de diensten beter kennen, dan voor andere gemeenschappen zoals de Pakistaanse, waar het

fenomeen gedwongen huwelijken nog altijd een groot taboe is. Tot slot meldde een respondent dat de gemeenschappen niet altijd een juiste perceptie hebben van de bestaande diensten, ten gevolge van vooroordelen of onvoldoende kennis.

De respondenten uitten een aantal bezorgdheden met betrekking tot de gevoelens, attitudes en vaardigheden van professionelen. De angst om gemeenschappen te stigmatiseren, stereotypes over andere etnische gemeenschappen, cultureel relativisme en communicatieproblemen ten gevolge van taalbarrières en/of verschillende waardensystemen werden aangehaald als zaken die een adequate dienstverlening in de weg staan. Zo meldde een respondent bijvoorbeeld dat zij moeilijkheden ondervonden bij het sensibiliseren van magistraten. Ontoereikende competenties bij professionelen werden eveneens vermeld. Een respondent wees op de moeilijkheden bij het evalueren van het gevaarniveau voor een persoon, het vaststellen van de situatie en het nemen van gepaste acties. Bovendien, zo meende een respondent, staan in de opleidingen van professionelen geen instructies over hoe ze moeten omgaan met de toenemende diversiteit in onze huidige maatschappij. In dat opzicht vermeldde een andere respondent dat studieprogramma's, van leraren of van maatschappelijke werkers bijvoorbeeld, geen up-to-date en realistische theorieën voorzien, zoals de benadering van de intersectionaliteit, en dat traditionele theorieën nog altijd heel gewoon zijn (bijv. het culturele perspectief). Daardoor beschikken professionelen niet over de tools om op gepaste wijze te handelen in alle situaties.

Andere problemen in verband met de activiteiten en strategieën van diensten zijn: de lange wachtlijsten voor diensten, de trage responsnelheid, problemen met opvangplaatsen, echtscheiding die naar voor wordt geschoven als oplossing voor een gedwongen huwelijk, het feit dat men geen of weinig mannen en jongens bereikt, dat er geen diensten zijn voor geïsoleerde bevolkingsgroepen en dat men de doelgroepen niet kan bereiken voor sensibiliseringsinspanningen. Sommige respondenten maakten melding van het feit dat bepaalde sensibiliseringsactiviteiten, zoals brochures of campagnes, niet goed aangepast waren aan de doelgroepen, en dat dit soort activiteiten geen bevolkingsgroepen mag stigmatiseren. Sommige respondenten bekritiseerden de huidige benadering van de diensten als zijnde eenzijdig.

Opvangplaatsen vormen een belangrijk aspect van dienstverlening aan slachtoffers, maar toch meldde een respondent dat de voorziening van opvangplaatsen “een ramp” was, en dat de situatie nog erger is voor migranten zonder papieren. Er zijn niet genoeg opvangplaatsen, en ze zijn niet in staat om op gepaste wijze om te gaan met de gevoelens van isolement en eenzaamheid van de slachtoffers van een gedwongen huwelijk. Begeleiding vormt een probleem wanneer er een taalbarrière is (want dan moet een beroep worden gedaan op een tolk). Bovendien, aangezien opvangplaatsen maar een kortetermijnoplossing bieden, wordt geen opvolging op lange termijn geboden en blijft de reïntegratie van slachtoffers problematisch. Door het gebrek aan opvangplaatsen, en vooral door het gebrek aan specifieke zorg voor slachtoffers van een gedwongen huwelijk, worden slachtoffers geplaatst “daar waar er een plaats vrij is, hetgeen kan leiden tot bijzonder verontrustende toestanden”, aldus een respondent.

Een specifieke bezorgdheid die door veel respondenten werd aangehaald houdt verband met bevolkingsgroepen die geïsoleerd zijn en bijgevolg moeilijk te bereiken. Tot deze groepen behoren onder andere mensen zonder papieren, en nieuwkomers. Nieuwkomers die in België aankomen via gezinshereniging zijn soms helemaal alleen, zonder sociale contacten, beheersen het Nederlands of Frans niet, en/of worden mishandeld door hun partner. Volgens de wet inzake verblijfsrecht moeten ze 3 jaar bij hun echtgenoot blijven om hun verblijfsvergunning niet te verliezen. Dit wordt als problematisch beschouwd wanneer

de relatie gewelddadig is. Geïsoleerde slachtoffers zijn volledig afhankelijk van hun partner en daardoor vinden ze niet makkelijk de weg naar dienstverleners. Toegang krijgen tot deze personen en tot de “gesloten” gemeenschappen, en hen voldoende oplossingen aanreiken is bijzonder delicaat en moeilijk, aldus een respondent. Echtscheiding als een uitweg uit een gedwongen of gewelddadig huwelijk dat gearrangeerd werd, kan daardoor extra problematisch zijn.

En tot slot werden veel bezorgdheden naar voren gebracht in verband met de ontwikkeling en de implementatie van beleidslijnen en wetten rond gedwongen huwelijken. Respondenten vonden het problematisch dat er zo veel definities van gedwongen huwelijk circuleren. Bovendien was het moeilijk een onderscheid te maken tussen een gedwongen en een gearrangeerd huwelijk wanneer beleidslijnen en wetten werden toegepast in de praktijk. Dit leidt tot een verwarring van soorten huwelijken, of het leidt tot moeilijkheden bij het bewijzen dat een gearrangeerd huwelijk geëvolueerd is naar een gedwongen huwelijk. Een andere respondent merkte op dat de niet-erkenning van de complexiteit van het probleem een belemmering vormde voor de dienstverlening. Nog een andere respondent stelde dat alle huwelijksvormen bij migranten over één kam worden geschoren, waarbij de voornaamste bezorgdheid is om de migratiestroom te stoppen. Een respondent erkende ook dat wanneer er geen beleid is dat wordt gesteund door een visie omtrent diversiteit, dit de zorgverstrekking zal kenmerken, ongeacht of die preventief of curatief is, en dat dit een rechtstreekse impact heeft op de steun die wordt geboden aan een slachtoffer. Een andere respondent vermeldde het uiterst rechtse migratiebeleid als een invloedrijke factor, aangezien de strengere regels inzake huwelijksmigratie de weg vrijmaken voor gedwongen en gearrangeerde huwelijken en zouden kunnen leiden tot een toename van dergelijke huwelijken.

Gemeenschappen betrekken bij de ontwikkeling van een beleid werd gezien als een complexe zaak, omdat gemeenschappen waar gedwongen huwelijken plaatsvinden, zulk een beleid als stigmatiserend kunnen beschouwen. De implementatie van het beleid wordt evenzeer belemmerd door de ontoereikende uitwisseling van ervaringen en communicatie tussen de belanghebbenden. Daarnaast wordt migratie aangepakt op regionaal bestuursniveau, gemeenten kunnen vrij beslissen hoe strikt ze zijn op het vlak van huwelijksmigratie, waardoor mensen gaan ‘shoppen’ tussen steden om toch maar te kunnen trouwen; dit werd als problematisch ervaren door de respondenten.

Het ontbreken van een welbepaalde richtlijn voor aanklagers omtrent gedwongen huwelijken leidt ertoe dat men in bepaalde politiezones ervan uitgaat dat gedwongen huwelijken geen probleem vormen in hun gebied. De respondenten maakten melding van een reeks problemen en uitdagingen in verband met de voorhanden zijnde wetten en het juridisch kader.

- Rapportering: Een respondent maakte melding van de discrepantie in aantal tussen de geregistreerde gevallen door een gespecialiseerde politie-eenheid in Brussel, en hetgeen mensen die werken binnen dit gebied, opmerken en ervaren. Een andere respondent stelde dat veel gevallen worden gecategoriseerd onder de noemer intrafamiliaal geweld of schijnhuwelijken, want “dat is nu eenmaal het makkelijkst”. Tot slot werd opgemerkt dat het uiterst problematisch is voor een slachtoffer om een klacht neer te leggen wanneer de meisjes nadien geen degelijke zorg kunnen krijgen.
- Bewijs leveren: De moeilijkheid van het leveren van bewijs is de reden waarom gedwongen huwelijken zelden behandeld worden door rechtbanken. Zo werd bijvoorbeeld vermeld dat het moeilijk is het bewijs te leveren van het ontbreken van

toestemming of van het bestaan van dreigementen, of van het feit dat een huwelijk enkel en alleen gesloten werd om verblijfspapieren te krijgen. Getuigen vinden die willen getuigen tegen de gemeenschap of de familie is een even grote uitdaging. Respondenten meldden dat dit heel vaak leidt tot het opbouwen van zaken gebaseerd op andere misdrijven, zoals mishandeling of intimidatie, waarbij het gedwongen huwelijk slechts bijzaak is.

- Misbruiken van het juridisch kader werden eveneens vernoemd, zoals het geval is met schijnhuwelijken en de vervalsing van documenten (bijv. geboorteaktes). Meer nog, bepalingen inzake professionele geheimhouding belemmeren de uitwisseling van essentiële informatie tussen professionelen in gevallen van gedwongen huwelijken. Soms werken verschillende diensten met een familie, maar ze weten dit niet of ze kunnen geen informatie uitwisselen doordat ze gebonden zijn aan het beroepsgeheim.

Respondenten evalueerden verschillende lacunes die een negatieve impact hebben op de adequate voorziening van diensten voor diegenen die getroffen worden door een gedwongen huwelijk. Ze worden in detail besproken in deze paragraaf.

De kennis bij vaklui werd beschouwd als onvoldoende, in het bijzonder op het vlak van gedwongen huwelijken, en op het vlak van interculturele competenties in het algemeen. Dit gebrek aan kennis komt voor bij een grote groep professionelen, waaronder politieagenten, maatschappelijke organisaties, jeugdzorgdiensten, leraren, maatschappelijke werkers, aanklagers en magistraten. Dat leidt tot gevoelens van twijfel bij professionelen, tot het niet-registreren van gevallen van gedwongen huwelijk, en het uiteindelijke resultaat is “amateuristisch werk”, het feit dat “niemand nog echt weet wat er moet gebeuren” en dat “iedereen op dezelfde basis wordt behandeld, wat de zaak niet vooruithelpt in een intercultureel kader”. Samengevat leidt het tot onaangepaste acties of wordt er helemaal geen actie ondernomen.

Een respondent meldde dat organisaties voor jeugdzorg bang zijn om deze kwestie aan te kaarten bij jongeren en ouders omdat *“ze geen problemen willen creëren en zich dus maar tevreden stellen met de huidige manier van werken. Federaties van maatschappelijke organisaties pakken de kwestie ook niet aan hoewel zij zouden kunnen fungeren als de schakel tussen dienstverleners en gemeenschappen”*.

Het gebrek aan informatie en tools voor professionals is misschien één van de belangrijkste redenen voor dit gebrek aan kennis, en bijgevolg voor de tekorten op het vlak van dienstverlening. Volgens de respondenten was er in het bijzonder een gebrek aan informatie omtrent het (h)erkennen van gedwongen huwelijken, omtrent interventieprotocollen (rond bemiddeling, mogelijkheden om actie te ondernemen, hoe het probleem aan te pakken of naar waar door te verwijzen in geval van levensbedreigende situaties), omtrent het juridisch kader en de rechten van de slachtoffers. Vakmensen hebben ook niet de juiste vaardigheden om om te gaan met interculturele kwesties en diversiteit. Volgens een van de respondenten was dit te wijten aan een gebrek aan scholing en opleiding over diversiteit. Het gebrek aan opvolgen en evaluatie van de acties van dienstverleners werd vermeld als een probleem voor een gepaste dienstverlening net als het niet-registreren van gevallen van gedwongen huwelijken (bijvoorbeeld door het gebrek aan regels).

Respondenten zagen verschillende lacunes bij de diensten. Sommige respondenten wezen op het gebrek aan opvangplaatsen in het algemeen en het gebrek aan gespecialiseerde en

beveiligde opvangplaatsen die geschikte accommodatie bieden aan minderjarigen. Mainstream opvangplaatsen, met vrouwen die slachtoffer zijn van intiem partnergeweld of intrafamiliaal geweld, zijn niet altijd de meest geschikte plaats voor jonge meisjes. Het gebrek aan opvangplaatsen is problematisch: wanneer een slachtoffer bijvoorbeeld weigert om naar een specifieke opvangplaats te worden gebracht omdat deze te dicht bij haar eigen woonplaats is, komt ze helemaal onderaan de wachtlijst te staan. Het gebrek aan initiatieven voor de opvolging en de reïntegratie van slachtoffers op lange termijn is, volgens een van de respondenten, eveneens een kwestie die moet worden aangepakt.

Het gebrek aan actie om kindhuwelijken bij de Roma aan te pakken was behoorlijk verontrustend.

Een andere lacune in de dienstverlening is het gebrek aan specifieke psychotherapie voor slachtoffers. Het merendeel van hen krijgt dezelfde therapie als slachtoffers van intrafamiliaal geweld.

Dienstverlening voor zij die “onzichtbaar” zijn is er ook niet. Zoals een respondent zei, komen de meest ernstige gevallen niet onder de aandacht van de dienstverlener, tzt. zij die opgesloten worden, die gebruikt worden als huisslavinnen, of die verkeren in ernstige gewelddadige situaties. Dienstverleners richten zich te veel op Belgische slachtoffers aangezien die verankerd zijn in het systeem (school, sociale netwerken, enz).

Sommige respondenten zeiden dat het gebrek aan onderzoek moet worden aangepakt. Zo is het bijvoorbeeld nodig dat de doeltreffendheid van interventies van verenigingen wordt gemeten en dat een schatting wordt gemaakt van de mate waarin het fenomeen gedwongen huwelijken zich voordoet. Het niet voorhanden zijn van cijfers kan te wijten zijn aan het niet-registreren van gedwongen huwelijken, aan de complexiteit van het probleem, en aan het feit dat er een aantal “niet geregistreerde gevallen” is dat zeer moeilijk in te schatten is.

Ook werd gewezen op het gebrek aan coördinatie op verschillende niveaus. Dit werd opgemerkt tussen Vlaanderen en Wallonië, die verschillende visies hebben over gedwongen huwelijken, verschillende manieren van werken en die verschillende instrumenten hanteren. Nochtans stelde een respondent dat beide regio's zouden kunnen leren van elkaar aangezien beide manieren van werken complementair zijn. Er is meer coördinatie nodig met betrekking tot de voorziening van opvangplaatsen. Diensten en vakmensen stemmen hun werk ook niet op elkaar af. Zo wordt bijvoorbeeld geen feedback gegeven wanneer verschillende vaklui werken aan één zaak, en er is een gebrek aan coördinatie tussen de diverse betrokken diensten, onder meer in verband met de opvolging van slachtoffers of families.

Een lacune in de dienstverlening die vaak werd aangehaald was het gebrek aan voldoende middelen om een adequate dienstverlening te garanderen. Hiernaar werd verwezen in verband met de opvolging van slachtoffers zowel op lange termijn als op korte termijn (bijv. de behoefte aan voldoende personeel om te bemiddelen, want dat vraagt tijd). Het feit dat respondenten aangaven dat opvangplaatsen “vol” zitten of “lange wachtlijsten hebben” wijst erop dat er inderdaad een gebrek aan middelen is om zorg te bieden aan slachtoffers. Een van de respondenten haalde aan dat de financiële crisis het werk van de politie en de gemeenten in verband met gedwongen huwelijken belemmerde.

Tot slot werd er ook op gewezen dat er onvoldoende kennis is bij de gemeenschappen. Het gebrek aan kennis over wetten inzake migratie, huwelijk en gedwongen huwelijken bij mensen die België binnenkomen, werd ter sprake gebracht. Gemeenschappen hebben ook niet voldoende kennis van de diensten. Zo weten ze bijvoorbeeld niet hoe ze geweld moeten aangeven, of waar ze zich moeten wenden voor gezondheidszorg, of ze zijn niet voldoende op de hoogte van opvangplaatsen, enz. Jongeren hebben vaak geen weet van alternatieve opties wanneer hen een gedwongen huwelijk te wachten staat.

Aanbevelingen ter verbetering van preventie, bescherming, vervolging en de voorziening van diensten

De respondenten gaven een brede waaier aan aanbevelingen ter verbetering van preventie, bescherming, vervolging, de voorziening van diensten, coördinatie, enz.

Een aanbeveling die herhaaldelijk werd vernoemd is de nood om diversiteit te integreren in diensten, en in de “hoofden” van dienstverleners en van het publiek in het algemeen. Vooral respondenten die werken met getroffen gemeenschappen riepen op tot het opbouwen van competenties om om te gaan met diversiteit, met inbegrip van diverse waarden en normen, imagebuilding van andere culturen, interculturele communicatievaardigheden, de context en de achtergrond van migratie, enz. Een van de respondenten meldde dat er nood is aan interculturele competenties in elk onderwijsprogramma, en dat diversiteit zou moeten worden opgenomen als een transversaal thema. Niet alleen Vlaamse professionals maar ook maatschappelijke organisaties en federaties moeten uit hun comfortzone stappen en interculturele kwesties onder ogen durven zien en de problemen erkennen die daardoor worden veroorzaakt. Elke dienst (jeugdrechtbanken, integrale ondersteuning van de jeugd, alle sectoren en diensten) zouden coaching en opleiding moeten krijgen over hoe ze moeten omgaan met diversiteit. Een andere suggestie die werd gedaan is de ontwikkeling van een handleiding of kwaliteitscriterium om een dienst te subsidiëren, op basis van diversiteit: diensten moeten aantonen dat ze rekening houden met diversiteitskwesties en hoe ze daarmee omgaan, want er is nood aan een “dwingend kader” en “ een minister die zich engageert om druk uit te oefenen zodat diversiteit in elke dienst zou worden geïntegreerd”. Er is nood aan een kader waarvoor een autoriteit verantwoordelijk kan worden gesteld, en waarin wordt bepaald dat diversiteit geen optie is.

In verband met beleidsvorming meldden de respondenten dat er nood is aan duidelijke richtlijnen voor magistraten. In dat opzicht werd een specifieke COL over gedwongen huwelijken aanbevolen, hetzij een specifieke, hetzij een aanvullende op de COL3 (omtrent intrafamiliaal geweld), die uitlegt wat een gedwongen huwelijk is, welke de achterliggende mechanismen ervan zijn, wat de verschillende gedragingen van daders en slachtoffers zijn, wat de waarschuwingssignalen zijn, de straffen, enz. Op die manier zullen gedwongen huwelijken zichtbaar worden: het fenomeen kan worden gecentraliseerd, er zullen statistieken beschikbaar zijn, en heel het grondgebied van België zal opgenomen worden. Een respondent suggereerde dat we op nationaal niveau een richtlijn of protocol nodig hebben op het beleidsniveau zelf, vergelijkbaar met die in Nederland.

In verband met de wet omtrent gedwongen huwelijken zei een respondent dat een wet alleen deze praktijk niet zal kunnen stoppen. Een andere respondent sloot zich daarbij aan en benadrukte dat juridische acties gepaard zouden moeten gaan met respectvolle interventies in families en gemeenschappen. Een van de respondenten zei dat de wet omtrent gedwongen huwelijken zou kunnen verbeterd worden door een bepaling die de bewijslast bij de dader legt zodat deze moet bewijzen dat hij/zij geen druk heeft uitgeoefend

op het slachtoffer of geen geweld heeft gebruikt. Met betrekking tot kindhuwelijken zei een van de respondenten dat kindhuwelijken altijd moeten vervolgd worden, zelfs als ze in het buitenland worden gesloten, en dat deze kinderen aan het ouderlijk gezag moeten onttrokken worden.

Er werden heel wat aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van het onthaal van (potentiële) slachtoffers. De respondenten erkenden dat het belangrijk is om gepaste ondersteuning en toekomstperspectieven te bieden aan slachtoffers. Het probleem van de opvang van slachtoffers werd erkend en de respondenten zeiden dat ofwel gespecialiseerde opvangplaatsen kunnen gecreëerd worden of dat de bestaande structuren kunnen worden aangepast, zolang de slachtoffers maar een degelijke accommodatie en ondersteuning krijgen. Zo zouden bijvoorbeeld wat extra bedden beschikbaar kunnen gemaakt worden voor deze jonge slachtoffers. Maatschappelijke werkers hebben reeds een ruime ervaring die kan uitgebreid worden naar ervaring met gedwongen huwelijken. De respondenten suggereerden ook dat we naar het buitenland moeten kijken om te zien hoe men daar met gedwongen huwelijken omspringt, en om af te wegen of dit eventueel in de Belgische context kan worden ingepast. Een andere respondent zei dat degenen die hun familie achterlaten om te ontsnappen aan een gedwongen huwelijk moeten leren hoe om te gaan met autonomie en vrijheid. Een van de respondenten vatte het als volgt samen: “om slachtoffers te reïntegreren moeten we structuren ontwikkelen, zoals gespecialiseerde centra, of opvangfamilies, of referentiepersonen, of appartementen onder toezicht, maar er moet ook ruimte blijven voor het ontwikkelen van initiatieven die aangepast zijn aan de plaatselijke context”.

Wat sensibilisering, capaciteitsopbouw en opleiding betreft, werd verschillende keren melding gemaakt van de noodzaak om professionelen waarvan mag aangenomen worden dat ze in aanraking kunnen komen met het fenomeen gedwongen huwelijk, te informeren en op te leiden. Het fenomeen gedwongen huwelijk dient opgenomen te worden in de studieprogramma's en opleidingen, alsook het thema diversiteit. Er moet begeleiding worden voorzien voor leraren en zorgverstrekkers om het risico in te schatten, om in te schatten of er ruimte is voor onderhandeling, en om te bepalen welke personen kunnen helpen bij de bemiddeling. Ook de sensibilisering van gemeenschappen werd erkend als een belangrijk element. Sensibilisering kan ook gebeuren via scholen, door gespecialiseerde organisaties, en dient zich toe te spitsen op normen en waarden, zoals een van de respondenten zei. Een andere respondent haalde aan dat informatie over gedwongen huwelijken ook zou kunnen worden getoond in spreekkamers van artsen en bij verschillende organisaties.

Wat het werken met gemeenschappen en slachtoffers betreft, zei een van de respondenten dat slachtoffers eerst moeten worden geïdentificeerd en beschermd, en dat we eens moeten nadenken over hoe we dit zo goed mogelijk kunnen doen, met welk budget en in welke gevallen actie vereist is. In die context is het belangrijk dat de suggestie om te werken vanuit een intersectionele benadering in overweging wordt genomen.

De respondenten gaven herhaaldelijk aan elk geval afzonderlijk moet worden geanalyseerd. Er is geen routine procedure in gevallen van gedwongen huwelijk. Elke situatie vereist een gedetailleerde analyse. Een van de respondenten zei dat zelfs wanneer gewerkt wordt aan het wijzigen van de attitudes over het naar school sturen van minderjarige meisjes bij de Roma, het belangrijk is om elk geval apart te bekijken en niet te veralgemenen, aangezien niet alle Roma hun kinderen dwingen om te trouwen.

Een respondent benadrukte dat bij het werken met slachtoffers het noodzakelijk is om capaciteiten op te bouwen naar meer autonomie, het opnemen van verantwoordelijkheid en het niet vertrouwen op andere mensen. (Potentiële) slachtoffers moeten worden gewezen op alle mogelijke opties. Een andere respondent meende dat het belangrijk kan zijn om individuele personen te machtigen om op te treden in het belang van een individu in plaats van in het belang van een groep, zoals vaak het geval is bij de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen.

Ook de Koran werd gesuggereerd als een middel om argumenten te vinden tegen het gedwongen huwelijk, en volgens een van de respondenten zou naar de Islam kunnen worden verwezen als een kanaal waar ouders die proberen onder een gedwongen huwelijk uit te komen, hulp kunnen vinden.

Aan ouders moet macht gegeven worden, moeders moeten bijvoorbeeld de mogelijkheid krijgen om op te komen voor hun dochters, en mannen om de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen te delen. Ouders moeten ook in staat gesteld worden om aan hun kinderen alle aspecten uit te leggen die komen kijken bij het kiezen van een partner uit een land van herkomst.

Een andere respondent suggereerde dat kleinschalige initiatieven, met een lage drempel, kunnen worden opgezet, zoals praatgroepen met ouders, met leden van de gemeenschappen, over hoe ze moeten omgaan met de verwachtingen en de druk van de omgeving met betrekking tot het huwelijk, waar ze persoonlijke gevoelens omtrent het huwelijk kunnen delen, waar interetnische huwelijken kunnen worden gedeproblematiseerd, enz. Een respondent suggereerde dat ouders moeten beseffen en aanvaarden dat ze hun kinderen nooit volledig onder controle kunnen houden, want hun persoonlijkheid wordt ook ten dele gevormd door school, vrienden, de omgeving, enz.

Veel respondenten gaven uiting aan de noodzaak om bij het werken met slachtoffers langetermijnoplossingen te vinden. Zo kunnen in Roma gemeenschappen tradities worden gewijzigd maar dat vraagt tijd, zoals een van de respondenten zei. Een andere respondent beweerde dat een gedragswijziging pas bereikt wordt over verschillende generaties, vandaar de noodzaak van langetermijnstrategieën. De ondersteuning, het toezicht op en de opvolging van slachtoffers vereist een benadering op lange termijn. Vandaar dat ook herhaaldelijk werd gewezen op de noodzaak om meer middelen in te zetten om een einde te maken aan het fenomeen gedwongen huwelijk en om gepaste zorg te bieden aan slachtoffers.

Er werd gesuggereerd dat bemiddeling, als strategie om met slachtoffers te werken, op maat zou moeten zijn en niet enkel in crisismomenten zou moeten worden toegepast, maar op regelmatige basis. Tevens werd gesuggereerd dat interculturele bemiddelaars erbij zouden moeten worden gehaald van bij het begin, wanneer het probleem wordt geëvalueerd. Als deze bemiddelaars dienstverleners zouden kunnen helpen bij het doorverwijzen, zou de hulpverlening veel efficiënter zijn. Ook werden criteria voor bemiddelaars voorgesteld, zoals onder meer: een respectvolle houding tegenover gemeenschappen, respect krijgen van gemeenschappen, bekend zijn bij de gemeenschappen, beschikken over een breed netwerk in de gemeenschap, enz.

Er werd eveneens uiting gegeven aan de noodzaak van een betere coördinatie. Dit zou kunnen worden bereikt ofwel door nieuwe initiatieven te ontwikkelen ofwel door voort te bouwen op bestaande structuren, zoals een van de respondenten zei. Er werden voorbeelden gegeven van een referentiepersoon en een speciaal coördinatiemechanisme. Een referentiepersoon zou een zaak kunnen opvolgen van a tot z en als schakel fungeren tussen alle betrokken partijen. Een respondent haalde aan dat er nood is aan een betere

coördinatie tussen Vlaanderen en Wallonië en dat campagnes dezelfde zouden moeten zijn in beide landsdelen.

Volgens sommige respondenten zouden meer inspanningen moeten gedaan worden om gevallen van gedwongen huwelijken op te sporen en te rapporteren. Er werden suggesties gedaan voor het creëren van lagedrempelinitiatieven om gevallen te rapporteren.

Vaak werd melding gemaakt van een veroordelende houding bij professionelen en vrijwilligers wanneer ze te maken krijgen met gevallen van gedwongen huwelijk. Om dit probleem aan te pakken stelde een respondent voor om te werken aan vooroordelen omtrent huwelijksmigratie, door de diepere betekenissen van dit complexe probleem uit te leggen zodat vooroordelen een adequate en vroegtijdige zorgverlening niet in de weg staan.

Volgens twee respondenten is verder onderzoek nodig voor de evaluatie van mechanismen die worden opgezet, zoals bijvoorbeeld de speciale politie-eenheden, en voor het beschikbaar stellen van cijfers. Deze cijfers zullen leiden tot een beter begrip van de risicofactoren en zullen bewijs leveren om te onderhandelen met beleidsmakers en financiers. Maar onderzoek is ook nodig om een algemeen beeld te krijgen van het fenomeen gedwongen huwelijk en om kennis te verwerven over de resultaten van acties rond de evolutie van het fenomeen gedwongen huwelijk.

Een respondent zei dat socio-economische factoren essentieel zijn voor emancipatie en integratie. Daarom is het belangrijk, zoals werd benadrukt door een aantal respondenten, dat meer aandacht wordt besteed aan onderwijs en perspectieven op de arbeidsmarkt voor migranten om drastische maatregelen te vermijden (zoals slachtoffers die naar opvangplaatsen moeten vluchten, of kinderen die aan het ouderlijk gezag worden onttrokken). In het geval van Roma gemeenschappen werd gesuggereerd dat alternatieven moeten worden bekeken om minderjarige moeders naar school te sturen. Tegelijkertijd, zo benadrukten sommige respondenten, moet het probleem van jongeren die de school niet afmaken bij de Roma strenger worden aangepakt en moeten de wetten worden toegepast.

Verschillende deskundigen vermeldden dat het belangrijk is kennis en expertise te delen, niet alleen in België, maar ook met de buurlanden.

En tot slot zei een van de respondenten dat het probleem gedwongen huwelijk dient te worden aangepakt vanuit het perspectief mensenrechten, want elk individu heeft het recht zijn of haar partner vrij te kiezen.

Conclusie

Nationale data voor het inschatten van de omvang van het probleem van gedwongen huwelijken zijn niet voorhanden. Toch is het fenomeen aanwezig, zoals wordt aangetoond door de interviews met professionelen. In België heeft men tot op zekere hoogte het fenomeen van gedwongen huwelijken aangepakt op wetgevend en op beleidsniveau. De standpunten van de respondenten geven echter duidelijk aan dat er nog veel moet gebeuren om op gepaste wijze ondersteuning, bescherming en zorg te bieden aan (potentiële) slachtoffers van deze praktijk, en om gedwongen huwelijken (en kindhuwelijken) in België in de toekomst te vermijden. Verder onderzoek naar de visie van (potentiële) slachtoffers is dringend nodig en zou moeten leiden tot een beter inzicht in deze materie, wat een hulp kan zijn bij het ontwerpen van beleidslijnen en interventies.